

KALKOLİTİK DÖNEME AİT KANLITAŞ HÖYÜĞÜNDE KULLANILAN SÜSTAŞLARININ JEOLojİK ÖZELLİKLERİ – ESKİŞEHİR- KB ANADOLU

Ayten Çalık^a, Onur Özbek^b, Ali Umut Türkcan^c

^aÇanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü,
Terzioğlu Kampüsü, 17020 Çanakkale-Türkiye

^bÇanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü,

^cEskişehir Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Eskişehir

(aytencalik@comu.edu.tr)

ÖZ

Kanlıtaş Höyüğü, Eskişehir ili, İnönü ilçesine bağlı Kuzfındık köyünün yaklaşık bir kilometre doğusunda yer alır. Höyük, Daralan - Kuzfındık vadisinin ortasında yükselen lisfenit bileşiminde kayalığa yaslanarak genişleyen yaklaşık 150 metre üzerinde çapa sahip MÖ 6 bin yıl öncesine ait bir yerleşim yeridir. Kanlıtaş yerleşmesinde, kazılar sırasında çıkarılan arkeolojik bir çok buluntunun arasında takılar, süs objeleri, taş boncuklar ve bu nesnelerin üretiminde kullanılan üretim aletleri de yer almaktadır. Bilezik yapımında ağırlıklı olarak mermer, manyezit, boncuk yapımında agat, opal ve kalsedon kullanılmıştır. Üretim aletlerinde de kumtaşı, manyezit ve sepiyolit kullanılmıştır.

Jeolojik olarak Kanlıtaş höyüğü ve çevresinde yer alan temel kayaları Triyas yaşlı mermer ve şistlerden oluşan metamorfik kayalar (İnönü metamorfikleri) ile metamorfik kayaların üstünde tektonik olarak yer alan ofiyolitik birimler oluşturur. Pliyosen kumtaşları ve çakıltaşları ofiyolitik birimlerin üstüne uyumsuz olarak yer alır. Bölgenin en genç birimleri höyüğün eteklerinde tarla arazilerinin oluşturduğu alüvyon alanlardır. Bölgede ofiyolitlere bağlı olarak gelişmiş önemli manyezit yatakları ile birlikte Miyosen dönemine ait eski bir göl ortamında gelişmiş sepiyolit yatakları Türkiye'nin önemli yatakları arasındadır. Ayrıca agat, kalsedon ve opal oluşumları da bölgede yüzeylenen çakıltaşları içinde yumrular şeklinde bulunur.

Bölgede yapılan arazi çalışmaları ve Kanlıtaş yerleşmesinde çıkarılmış bilezik, süs objeleri, taş boncuklar ve üretim aletlerinin incelenmesi sonucu söz konusu objelerin yapımında muhtemelen çevrede yüzeylenen kayaç ve mineraller kullanıldığı gözlemlenmektedir. Mermer ham madde olarak, höyüğün kuzeyinde yüzeylenen mermerlerden (İnönü mermerleri); manyezit, höyüğün güneyinde geniş yayılım gösteren ve başlıca serpantinitle temsil edilen ofiyolitlere bağlı olarak gelişmiş manyezit damarlarından alınarak kullanılmıştır. Yapılan arazi çalışmalarında, Kanlıtaş Höyüğü'nün kuzeyinde yer alan Taşköprü tepede kumtaşlarının üzerine uyumlu olarak gelen çakıltaşları içinde nodül formundaki opal ve kalsedon örnekleri ile höyüğün yaklaşık 5 km kuzey batısında yüzeylenen çakıl taşlarında bulunan Dereyalak agatları, boncuk ve süs objeleri yapımında kullanıldığı ilk makroskopik gözlemlere göre anlaşılmaktadır. Ayrıca öncül gözlemlerimize göre, çalışma alanının kuzey doğusunda yüzeylenen önemli sepiyolit yataklarının (örnek Nemli) Kanlıtaş insanları ya da ustaları tarafından bu ham maddeden üretilmiş objelerin kaynak alanı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Agat, opal, Kanlıtaş Höyüğü, Kalkolitik Dönem, Eskişehir

GEOLOGICAL PROPERTIES OF GEMSTONES USED IN CHALCOLITHIC KANLITAŞ HÖYÜK (MOUND) – ESKİŞEHİR NW ANATOLIA

Ayten Çalık^a, Onur Özbek^b, Ali Umut Türkcan^c

^aÇanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü,
Terzioğlu Kampüsü, 17020Çanakkale-Türkiye

^bÇanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü,

^cEskişehir Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Eskişehir

(aytencalik@comu.edu.tr)

ABSTRACT

Kanlitaş prehistoric settlement is located about one kilometer east of Kuzfındık village in the İnönü district of Eskişehir province. The Chalcolithic mound is a settlement dating back to the 6th millennium BC with a diameter of over 150 meters extending from the rock in the listvenite composition rising in the middle of the Daralan - Kuzfındık valley. Among the archaeological finds unearthed during the excavations in the Kanlitaş Mound, there are jewelry, ornamental objects, stone beads and production tools. Marble and magnesite are used predominantly in bracelet production. Agate, opal and chalcedony are exploited in the production of beads. Sandstone, magnesite and sepiolite were also used in production.

Geologically, the basement rocks are mainly metamorphic rocks (namely İnönü metamorphics) composed of Triassic marbles and schists at the bottom and ophiolitic units tectonically overlain on metamorphic rocks Pliocene sandstones and conglomerates are unconformably overlain the ophiolitic unit in the studied region. The youngest units of the region are the alluvial areas formed by the fields in the foothills of the mound. The magnesite deposits developed in the region due to the ophiolites and the sepiolite deposits settled in a Miocene lake environment are among the important deposits of Turkey. In addition, agate, chalcedony and opal occurrences are found as nodule forms in the conglomerates.

Intensive off-site field survey by means of transect walking was carried out for this study. Field work and the comparative analysis of the bracelets, decorative objects, stone beads and manufacturing tools unearthed from Kanlitaş excavations indicates that similar minerals and rocks could be observed as outcrops in the vicinity. Kanlitaş prehistoric settlers exploited marble from previously studied İnönü marbles. These marbles outcrop in the north of the mound. The magnesite was exploited from magnesite veins occurring to the south of the mound which are developed due to the widely scattered ophiolites mainly represented by serpentinites. Opal and chalcedony geological occurrences are in the form of nodules within the conglomerates conformably overlain by the sandstones at Taşköprü hill situated to the north of Kanlitaş Mound. These raw materials were probably used in the fabrication of beads and ornamental objects. In addition to these raw material occurrences, Dereyalak agates found in the conglomerates emerging 5 km northwest of the mound are also exploited in the bead production. The important sepiolite deposits (eg, Nemli), which are situated in the north-east of the study area, must have been the source of the artifacts produced from sepiolite.

Keywords: Agate, Opal, Kanlitaş Mound, Chalcolithic Period, Eskişehir